

حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان
وه‌زاره‌تی خویندنی بالا و توژیینه‌وه‌ی زانستی
زانکۆی سه‌لاحه‌دین - هه‌ولێر
کۆلیژی هونه‌ره‌ جوانه‌کان / به‌شی شیوه‌کاری

ڕۆلی په‌یوه‌ندییه‌ گشتیه‌کان له‌ باشکردنی وینه‌ی ده‌روونی گه‌شتیاراندا

توژیینه‌وه‌که‌م

پێشکەشی ئەنجومه‌نی به‌شی کارگێری رێکخراوه‌ گه‌شتیاریه‌کان کراوه
وه‌کو به‌شیک له‌ پێداویستیه‌کانی به‌ده‌سته‌ینانی برۆانامه‌ی به‌کالۆریۆس له
پسپۆری زانستی گه‌شتیاری دا

له‌لایه‌ن قوتابی

محمد عبدالرحمن صابر

به‌سه‌ره‌په‌رشته‌ی

م. سه‌ردار حسن خاڵ هه‌مزه

پیشکش کردن

نہم توپژینہوہ پیشکش دهکهم بهم بهرپیزانہی خوارہوہ:

❖ خیزانہکہم

❖ ئہو کہسہی کہ خویندکارہ و بہدوای زانیاریدا دهگہریت

❖ ہہموو ئہوانہی لہژیان فییری شتیکی بہسوودیان کردووم و من لہوان فییر بووم

❖ ماموستای بابہتم (م. سہردار حسن خال ہہمزہ)

پشتگیری و رهامندی سهرپه رشتیار

ئەم توئژینه وهی دەرچوون به ناو نیشانی (رۆلی په یوه ندییه گشتییه کان له باشکردنی وینهی دەر وونی گهشتیاراندا) له ژیر سهرپه رشتیاری من ئاماده کراوه له پسپوړی (زانستی گهشتیاری)، من پشتگیری ده که م کاره کان هه مووی ته واو بووه و ئامادهیه بو گفتوگو کردن .

واژوو:

ناو:

بهروار:

برياری لیژنه‌ی گفتوگو

سه‌رۆك و ئەندامانی لیژنه‌ی گفتوگو‌ی توێژینه‌وه تاوتویی توێژینه‌وه‌ی
خویندكار (محمد عبدالرحمن صابر) له‌ژێر ناوێشانانی (پۆلی په‌یوه‌ندییه گشتیه‌كان
له باشكردنی وینه‌ی ده‌روونی گه‌شتیاراندا) ده‌كهن .

ناوی ئەندام و واژۆ

ناوی ئەندام و واژۆ

ناوی ئەندام و واژۆ

سوپاس پيڙانين

سوپاسي خواي گوره دهكهم كه هموو كاريكي سهختي بو ئاسان كردم وه ههروهه سوپاس و پيڙانيني خوم ئاراسته ي پروفيسور و سه رپه رشتياري به ريزم، پروفيسور (A.M) دهكهم، (سه ردار حسن خال همزه) بو ريزلينا ن به سه رپه رشتيكردي ئه م په يامه و ئه وه ول و رينمايييه كه له گه لمددا كرده ويه تي، هموو سوپاس و پيڙانين و ريزي مني هه يه ههروهه سوپاس و پيڙانيني قولي خوم ئاراسته ي پروفيسوري به ريز و ئه نداماني ليژنه ي گفتوگو دهكهم كه په زامه نديان ده ربري له سه ر تاوتوي كردني ئه م تيزه و دهوله مند كردني له گه ل سه رنجه به نرخه كانيان.

پوخته‌ی توپژینه‌وه

له‌م توپژینه‌وه‌م باس له په‌یوه‌ندییه گشتییه‌کان ده‌که‌ین له‌باش‌ترکردنی وینه‌ی ده‌روونی گه‌شتیاران سه‌باره‌ت به‌کیشه و ئامانج و ئه‌نجامه‌کان وه‌ گرنگییه‌که‌ی. لیره‌دا له سه‌ره‌تای توپژینه‌وه‌که‌دا باس‌مان له‌وه‌ کرد که لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی تیورییه له‌سه‌ر ئه‌و به‌ریوه‌به‌رانه‌ی که له هۆتیل دیقان له شاری هه‌ولیر کار ده‌که‌ن بۆ دیاریکردنی ئاستی به‌ریوه‌به‌رانی هۆتیله‌که، چونکه ئه‌و زانیارییه‌ی له هۆتیله‌که کوکراونه‌ته‌وه باس‌مان کرد له‌پۆلی په‌یوه‌ندییه گشتییه‌کان له‌باش‌ترکردنی وینه‌که و ئه‌قلیه‌تی گه‌شتیاران .

ناوه پۆك

لا په ره	بابه ت
أ	پيشكەش كردن
ب	پشتگیری و ره زامه ندى سه ره په رشتيار
ت	بريارى ليژنه ی گفتوگو
ث	سو پاس پيزانين
ج	پوخته ی تويژينه وه
ح-خ	ناوه پۆك
د	پيشه كى تويژينه وه
۱-۳	به شى يه كه م/ ميتۆدى تويژينه وه
۱	كيشه ی تويژينه وه
۱	گرنگى تويژينه وه
۲	ئامانجى تويژينه وه
۲	شيوازى تويژينه وه
۲	مۆديلى تويژينه وه
۳	گريمانه ی تويژينه وه
۳	سنورى تويژينه وه
۳	ئامرازه كانى كۆكردنه وه ی زانيارى
۴-۲۰	به شى دووه م/ چه مكى په يوه ندييه گشتيه كان
۵-۶	پيناسه ی په يوه ندييه گشتيه كان
۶-۷	ئامانجه كانى په يوه ندييه گشتيه كان
۷-۸	بنه ماكان په يوه ندييه گشتيه كان
۸-۱۰	هه لى كار له په يوه ندييه گشتيه كان
۱۰-۱۱	پايه كانى په يوه ندييه گشتيه كان

۱۲-۱۱	بواره‌کانی په‌یوه‌ندییه گشتیه‌کان
۱۳-۱۲	ئه‌خلاق له په‌یوه‌ندییه گشتیه‌کاندا
۱۴-۱۳	چه‌مکی وینه‌ی عه‌قلی
۱۵-۱۴	به‌واتایه‌کی تر وینه‌ی عه‌قلی
۱۶	تایبه‌تمه‌ندی وینه‌ی ده‌روونی‌ه‌کان
۱۸-۱۷	گرنگی وینه‌ی عه‌قلی
۱۹-۱۸	جوړه‌کانی وینه‌ی ده‌رونی
۱۹	ئه‌و هوکارانه‌ی کاریگه‌رییان له‌سه‌ر دروستبونی وینه‌ی ده‌روونی هه‌یه
۲۰	ئه‌نجامی توپژینه‌وه‌که
أ - ب	سه‌رچاوه‌کان

پیشهکی توئزینهوه

گومانی تیدانیه که ئەم توئزینهوهیه گرنگی ئەو رۆله دەردهخات که په یوهندییه گشتیهکان دهیگیرن له باشتکردنی وینهی دهرونی گهشتیاران له پیشخستنی خزمهتگوزاری گهشتیاری په یوهندییه گشتیهکان بۆ خۆی به زانستیک دادهنریت که په یوهندی به لیکتیگهیشتنی به کتر و په یوهندی کاریگه رهوه ههیه و ئەم دووه میان یهکیکه له گرنگترین به شه کاریگه رهکان، له کهرتی گهشتیاریدا، زیادکردنی گرنگی په یوهندییه گشتیهکان وهک یهکیکه له توخمه دیارهکانی تیکه له ی بانگه شه کردن، به تایبته که چالاککردنی رۆله که ی سودی بۆ خه لک ههیه گهشتیاری له لایه ک و له لایه ن دهوله ته وه به هاندانی بزوتنه وهی گهشتیاری رۆلی کارمه ندانی په یوهندییه گشتیهکان له بواری گهشتیاری دا مامه له کردنه به باشی له گه ل گهشتیاران و هه لبژاردنی ئەو ئاسانکاریانه ی که جیگه ی سه رنجی کپیاربیت پیشوازیکردنیان به باشی و به کارهیتانی گونجاویان لیبیان و دروستکردنی په یوهندییه کی باش له گه ل هۆتیل و چیشخانه و شوینه وار و گهشتیاریهکان، په یوهندییه گشتیهکان رۆلی ههیه له بلاوکردنه وهی هۆشیاری گهشتیاری له کومه لگا و دامه زاندنی کلتوری گهشتیاری له رپگه ی ریکلامه وه ئاشناکردنی گهشتیاران به شوینه وار هکانی ولاتان په یوهندییه گشتیهکانی گهشتیاری به ئامرازیک دادهنریت بۆ باشتکردنی وینه ی گشتی گهشتیاری، ئەگه ر جیبه جی بکریت به باشتترین سود به کاربیهینه رۆلی په یوهندییه گشتیهکان له گهشتیاری دا له رپگه ی میوانداری میوانه گهشتیاریهکان و دابینکردنی خزمهتگوزارییهکان نیشان دهنریت ئەو خزمهتگوزارییهکانی پیشکەشی دهکات خۆشگوزهرانی بۆ ئەوان، راستگۆی و، جیبه جیکردنی ئەو به لیبانه ی پیبیان دراوه.

بەشى يەكەم / مېتۆدى توپژىنەو

كىشەى توپژىنەو

لە ئەنجامى پېشكەوتتەكانى ھۆتيلەكان و كىپرکى توند و تەقینەوئەيەكى گەورەى زانىارى و چەندىن گۆرانكارى لەناكاو لە ھۆتيلەكاندا بۆمان دەردەكەوئیت كە چەندىن پۆل و جۆرىكيان ھەيە و خزمەتگوزارى جۆراو جۆر پېشكەش بەكرپاران دەكەن و تېروانىنى كرىارەكان جىاوازە، بۆيە كىشەى توپژىنەوئەكە دەگۆرئیت بۆ ئەم پرسىيارە لىكۆلینەوئەيەى خوارەوئە: رۆلى پەيوەندىيە گەشتیەكان لە باشتىركردنى وئینەى دەرونى گەشتىاران چىيە ؟

گرنگى توپژىنەو

گرنگى توپژىنەوئەكە لە گرنگى گۆراوئە توپژىنەوئەكانەوئە سەرچاوئە دەگرئیت، چونكە رۆون بوئەتەوئە كە رۆلى پەيوەندىيە گشتىيەكان بۆ گەشتىاران دەبئیت چالاک بكرئیت بەلەبەرچاوگرتنى بەھۆى كارىگەرييە ئەرئىنييەكانى لەسەر باشتىركردنى وئینەى دەرونى گەشتىارانى دەروئە و ناوخۆى و تواناى دروستكردنى وئینەيەكى باشيان بۆيان، بۆمان دەردەكەوئیت كە چەندىن رېگە ھەيە بۆ باشتىركردنى وئینەى دەرونيان، بەلام لىكۆلینەوئەكانى پېشوو زياتر مامەلەيان لەگەل پەيوەندىيە گشتىيەكاندا كرىوئە فاكتەرەكان كارىگەرئەكى وایان ھەيە كە دەبئیت لىكۆلینەوئەيان لەسەر بكرئیت، ئەمە جگە لە نەبوونى توپژىنەوئە كە بابەتى پەيوەندىيە گشتىيەكان و رۆلى ئەوان لە باشتىركردنى پەيوەندىيە گشتىيەكان لەخۆ بكرئیت.

ئامانجى تويژينه وه

ئامانجه كانى تويژينه وه كه له كومەلەك خالى بنه پەتيدا كورتكرائونه ته وه، له وانه:

۱- ئاستى باشتربونى وینهى دەرونى ستراتىژیە كانى پەيوەندىیە گشتییه كان له هۆتیل دیقانا چەندە ؟

۲- وینهى دەروونى پەيوەندىیە گشتییه كان له نیوان گەشتیارانى دەرە وه و ناو خودا چیه؟

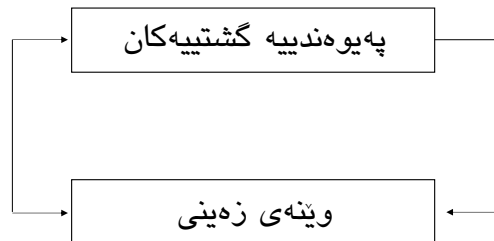
۳- پۆلى پەيوەندىیە گشتییه كان له باشتراكردنى وینهى دەرونى گەشتیاران چیه ؟

شیوازی تويژينه وه

به پى كیشهى تويژينه وه كه و ئامانجه كانى تويژينه وه كه، گەيشتینه مۆدیلیكى گریمانەى بۆ

تويژينه وه كه، وهك له خوار وه نیشان دراوه:

مۆدیلی تويژينه وه

← به شداریکردن

← کاریگەرى

وینهى ۱.۱ هیلکاری تويژينه وهى گریمانەى

سه رچاوه كه له لایهن تويژره وه ئاماده كراوه

گريمانه‌ي توپژينه‌وه

۱- له پروي ئامارييه‌وه په يوه ندييه‌كي بهرچاو له نيوان په يوه ندييه گشتييه‌كان و باسترکردني وينه‌ي دهرونيدا هه‌يه .

۲- كاريگه‌رييه‌كي ئاماري بهرچاوي په يوه ندييه گشتييه‌كان له باسترکردني وينه‌ي دهرونيدا هه‌يه .

سنوري توپژينه‌وه

سنوري فه‌زايي: به‌كارهيناني ليكولينه‌وه‌ي ئيستا له هوتيل ديغان .

سنوري كات: توپژينه‌وه‌كه له ۱۰/۱۵ تا ۴/۱۵ ئاماده‌كراوه .

سنوري مروبي: به‌نوينه‌رايه‌تي ئه‌و به‌رپوه‌به‌رانه‌ي له هوتيل ديغان كارده‌كهن

سنوره پراكتيكيه‌كان: به‌رپولي په يوه ندييه گشتييه‌كان له باسترکردني وينه‌ي دهروني گه‌شتياريديا نوينه‌رايه‌تي ده‌كرين .

ئامرازه‌كاني كوكردنه‌وه‌ي زانياري

۱- به‌كارهيناني په‌رتووك

۲- به‌كارهيناني تورپ ئينته‌رنيت

بهشی دووهم / چه مکی په یوهندییه گشتیه کان

پیناسه ی په یوهندییه گشتیه کان به پپی ئه رکی کارایی په یوهندییه گشتیه کان و به گویره ی بؤ چوونی ئه و که سه ی که پیناسه ی کردووه و تیوری ئه رکی کارایی په یوهندییه گشتیه کان ده گوړیت ، هندیک پیناسه ی په یوهندییه گشتیه کان تیشک ده خه نه سه ر لایه نی په یوهندیکردن ، له کاتیکدا هندیکیان تیشک ده خه نه سه ر لایه نی په یوهندییه کان له سه ر لایه نی کارگیړی ، هندیکیشیان سه رنجیان له سه ر لایه نی کارگیړی و په یوهندییه کانه ، زوربه ی پیناسه کانی په یوهندییه گشتیه کان له سه ر ئه وه کوکن که په یوهندییه گشتیه کان له هه مان کاتدا ئه رکیکی کارگیړی و په یوهندییه ، دامه زاندنی پیناسه یه ک بؤ په یوهندییه گشتیه کان پره له چه ندین کیشه و گرفت به م هوکارانه ی خواره وده دا :

۱- په یوهندی گشتی زانست و هونه ریکی تازه پیکهاتووه .

۲- نه توانینی دیاریکردنی ناوه رۆکی وشه کان ، وهک چؤن دهسته واژه ی په یوهندییه گشتیه کان ئامازه یه بؤ سئ مانای جیاوان، له وانه یه وهک به دیلیک به کاربه یئریت و ئه م مانایه ش بریتین له: میدیا ، په یوهندییه کان و بابته گشتیه کان .

۳- دهسته واژه ی په یوهندییه گشتیه کان دوو توخمه بنه رته یه کان له خو ده گریت :

(أ) چه مکی تیوری که په یوهندییه گشتیه کان فه لسه فه یه کی به ریوه بردنه .

(ب) چه مکی کارپیکراو : واته ئه و ئامرازانه ی که بؤ گه یشتن به و فه لسه فه یه به کارده هینرین .

۴- چه مکی کارپیکراوی په یوهندییه گشتیه کان زیاتر له مانایه ک له خو ده گریت، به و پییه ی رهنگه به مانای ئه و سیاست و ریکارانه بیت که ریکخراوه که له ریگه یانه وه ره زامه ندی و پشتیوانی ئاماده بوانی خو ی ده پاریزیت، هه روه ها رهنگه به مانای : چالاک میدیای که ئاراسته ی به دهسته یئانی پشتیوانی ئاماده بوانی ریکخراوه که دهکات به پوونکردنه وه ی کاره کانی.

بۆرپكخستنى رەوتەكان و ديارىكردىنى پلان و سىياسەتەكانى رېكخراوۋەكە لەگەل بەرژەوۋەندى گشتى و جىبەجىكردىنى بەرنامەكاندا يەك دەگرىتەوۋە كە ئامانجيان چەسپاندنى متمانەى خەلك بە دامەزراوۋەكە و بە دەسھىنەنى رەزامەندى و تىگەيشتنى ئەو دامەزراوۋەيە ، لەلایەن (ئىدوارد نىل بىرناس) پىسپۆرى پەيوەندىيە گشتىيەكانەوۋە بە داواى زانىارى پىناسەكراوۋە لەرېگەى رازىكردەنەوۋە .

وۋە گونجەنى نىوان سىياسەتەكانى دامەزراوۋەكە و رەوتەكانى خەلك بۆ بە دەسھىنەنى پشتىوانى گشتى بۆ ئامانج و چالاكىيەكانى دامەزراوۋەكە ، پەيمانگەى بەرپتانى رۋونىكردوۋەتەوۋە كە پەيوەندىيە گشتىيەكان ھەولە كارگىرى و پلان بۆ دارپىژراو و بەردەوامەكان بۆ بنىاتتەنەوۋە و پاراستن و بەھىزكردى لىكتىگەيشتنى يەكتر لە نىوان دامەزراوۋەيەك و ئامادە بوانىدا. (لوبنان، ۲۰۰۲، ل ۱۷)

ئامانجەكانى پەيوەندىيە گشتىيەكان

ئامانجەكانى پەيوەندىيە گشتىيەكان لە ۋەزارەتەكەوۋە بۆ ۋەزارەتەكى تر و لە رېكخراوۋەكەوۋە جىوازن، بۆيە بە پىويستى دەزانين ئەو ئامانجانە دىارى بەكەن لەبەر ئەم ھۆكارانەى خوارەوۋە:

۱. ئامانجەكان رەنگدانەوۋەى ئەو فەلسەفەيەن كە ئىدارە لەسەرى بنىات نراوۋە.
۲. ئامانجەكان بە پىوۋەرىك بۆ ھەلسەنگاندن و كۆنترۋۆلكردن دادەنرىت، ئەوان دىارى دەكەن كە پىويستە چى بكرىت و ھەروەھا دەبىتە ھۆى ھەمواركرنەوۋەى ستراتىژىيەكانى رېكخراوۋەكە.
۳. ئامانجەكان ئاراستەى گشتى ھەولە بەكۆمەلەكان دىارى دەكەن.
۴. دابىنكردى ئامانجەكانى رېكخراوۋەكە بەو بنەمايەى كە پلاندانان لەسەرى دامەزراوۋە.
۵. ئامانج بە پالئەرىك دادەنرىت بۆ ھەر تاكىك لە گروپەكەدا بۆ ئەنجامدانى كارەكە.
۶. ئامانجەكان ھەماھەنگى نىوان ھەولەكانى تاكەكان ئاسان دەكەن، لەسەر بنەماى چەمكى پەيوەندىيە گشتىيەكان بەپىي ئەوۋەى دەولەت دەبىننىت و پراكتىزەى دەكات و بەپىي ئەوۋەى رېكخراوۋە بازىرگانىيەكانى

کهرتی تایبەت دەیینن و پابهندن پێیهوه، دهکریت سهرهتا پیناسه بکریت : ئامانجهکانی وتارهکه -
ئامانجهکانی پهیوهندییه گشتییهکان بهم شیوهیهی خوارهوه. (ئوسامه، ئەلنه‌خار، ۲۰۰۶، ۱۳)

بنه‌ماکان په‌یوهندییه گشتییه‌کان

به له‌به‌رچاوغرتنی ئه‌و کاریگه‌رییه گه‌وره‌یهی که ئامرازه‌کانی په‌یوه‌ندیکردن له‌سه‌ر بیرو‌رای گشتی جه‌ماوهر ده‌یخه‌نه‌ سه‌ر، بو‌ته‌ پێویست بو‌ دامه‌زراندنی هه‌ندیك كۆنترۆل که چالاکییه‌کانی په‌یوه‌ندییه گشتییه‌کان ریکده‌خه‌ن، که ره‌نگدانه‌وه‌ی چوارچێوه‌ی فیکری بنه‌ماکانی په‌یوه‌ندییه گشتییه‌کانن، گرنگترینیان ئه‌م بنه‌مایانه‌ن:

۱- به‌رپرسیاریتی کومه‌لایه‌تی: تیورییه ئیدارییه مؤدیرنه‌کان پێیان وایه که ریکخراو سیسته‌میکی کراوه‌یه که کارلیک له‌گه‌ل ژینگه‌ی ده‌ره‌کی ده‌وروبه‌ری ده‌کات و کاریگه‌ری له‌سه‌ر دروست ده‌کات و کاریگه‌ری له‌سه‌ر ده‌بیته. بۆیه به‌رپرسیاریتیه‌ک هه‌یه که ده‌که‌ویته‌ ئه‌ستۆی ریکخراوه‌که سه‌باره‌ت به‌و کومه‌لگایه‌ی که تییدا ده‌ژی.

۲- ریزگرتن له‌ رای تاک : فه‌لسه‌فه‌ی په‌یوه‌ندییه گشتییه‌کان ده‌بیته له‌سه‌ر بنه‌مای باوه‌رپوون به‌ به‌ها و ریزگرتنی ئه‌و بیته مافه‌ سه‌ره‌تاییه‌کان که له‌لایه‌ن یاساوه‌ دیاریکراون و گه‌ره‌نتی کراون که باشترین پالنه‌ره بو‌ گرنگیدان به‌و، به‌له‌به‌رچاوغرتنی ئه‌رک و به‌رپرسیاریتی تاک له‌ کومه‌لگادا، پاشان باوه‌رپوون به‌ شتییک.

۳- نه‌شاردنه‌وه‌ی زانیاری له‌ خه‌لک: سیستیمی شارده‌وه‌ی زانیاری، گله‌یی و زه‌مینه‌ی به‌دخوازان ده‌کاته‌وه، و ده‌بیته هۆی درز له‌ متمانه‌ی یه‌کتر له‌ نیوان ریکخراوه‌که و جه‌ماوهره‌که‌یدا، بۆیه پێویسته په‌یوه‌ندییه گشتییه‌کان هه‌موو ئه‌و زانیارییه‌کانه‌ ئاشکرا بکه‌ن که خه‌لک پێویستی پێیه‌تی، به‌له‌به‌رچاوغرتنی پێویستی ئاشکراکردنی نه‌یینی کار که ره‌نگه‌ زیان به‌ به‌رژه‌وه‌ندییه‌کانی ریکخراوه‌که بگه‌یه‌نیت له‌به‌رده‌م

خه‌لکدا رکا‌به‌ره‌کان. (ئوسامه، ئەلنه‌خار، ۲۰۰۶، ۱۶)

له‌رېگه‌ی پېناسه پېداچوونه‌وه‌کراوه‌کانی په‌یوه‌ندییه‌ گشتییه‌کان و پېناسه‌کردنی چه‌مکه‌که‌یه‌وه، ده‌توانریت بلینن‌نم چالاکیه‌ مروییه‌ له‌سه‌ر‌نم بنه‌مایانه‌ دامه‌زراوه‌:-

۱- په‌یوه‌ندییه‌ گشتییه‌کان‌نرکی‌ کارگړی‌ به‌رده‌وام و پلان‌ بؤ‌ دارپژراوه، که‌ پېویستی‌ به‌ پراکتیزه‌ کردنی‌ پرۆسه‌ی‌ کارگړی‌ هه‌یه‌ وه‌ک‌ پلاندانان‌ و توپژینه‌وه‌ی‌ زانستی، رېکخستن، هه‌ماهنگی‌ و هه‌لسه‌نگاندن، هه‌روه‌ها‌نرکه‌کانی‌ تری‌ دامه‌زراوه‌که‌.

۲- له‌نیوان‌ دوو‌ لایه‌ندا‌ بوونی‌ هه‌یه، هه‌ردوو‌ لایه‌نی‌ کاریگر و کاریگر‌ له‌یه‌ک‌ کاتدا، تاییه‌تمه‌نده‌ به‌ دینامیزم و زیندووی‌ و هیزی‌ کاریگر‌یه‌وه، په‌یوه‌ندییه‌ گشتییه‌کان‌ له‌سه‌ر‌ بنه‌مای‌ به‌خشین‌ و وه‌رگرتن، لیکتینه‌گه‌یشتنی‌ یه‌کتر و وه‌لامدانه‌وه‌ی‌ راسته‌وخو‌ و‌نریننی‌ له‌لایه‌ن‌ هه‌مووانه‌وه‌ دامه‌زراوه. (لوبنان، ۲۰۰۲، ل ۲۳)

هه‌لی‌ کار‌ له‌ په‌یوه‌ندییه‌ گشتییه‌کان

نرکی‌ په‌یوه‌ندییه‌ گشتییه‌کان‌ له‌سه‌ر‌ ناستی‌ نیشتمانی‌ ناسانکارییه‌ بؤ‌نرکه‌کانی‌ فه‌رمانگه‌کانی‌ حکومت‌ له‌ گه‌یاندن‌ و ده‌سته‌به‌رکردنی‌ کرده‌وه‌کانیان‌ بؤ‌ به‌رژه‌وه‌ندی‌ گشتی‌ و هه‌ولدان‌ بؤ‌ دروستکردنی‌ جوړیک‌ له‌ هاوکاری‌ له‌نیوان‌ هاوالاتیان‌ و ده‌زگاکانی‌ حکومتدا. سه‌بارت‌ به‌نرکه‌کانی‌ په‌یوه‌ندییه‌ گشتییه‌کان‌ له‌سه‌ر‌ ناستی‌ رېکخراوه‌ بازارگانیه‌کان، هه‌ندی‌ک‌ پېیان‌ وایه‌ که‌ پېنچ‌نرکی‌ بنه‌په‌تین‌.

۱- توپژینه‌وه: پیک‌ دیت‌ له‌ توپژینه‌وه‌کان‌ له‌سه‌ر‌ پېوانه‌کردنی‌ رای‌ گشتی‌ له‌ نیوان‌ ناماده‌بوانی‌ ناوخوی‌ و ده‌ره‌کی‌ رېکخراوه‌که‌دا.

۲- پلاندانان: که‌ پیک‌ دیت‌ له‌ یارمه‌تیدان‌ له‌ دارپشتنی‌ سیاسه‌ته‌کانی‌ رېکخراوه‌ له‌رېگه‌ی‌ دانانی‌ نامانج‌ و دارپشتنی‌ به‌رنامه‌ی‌ پروپاگه‌نده‌ و زانیاری‌ له‌کاتی‌ خویدا و دابه‌شکردنی‌ لپه‌اتوییه‌کان‌ و دانانی‌ بودجه‌.

۳. هه‌ماهه‌نگی : ئەمەش واتە پەيوەندی کردن له‌گه‌ڵ به‌رپرسان له‌ناو‌خۆ و پەيوەندیکردن له‌گه‌ڵ رێکخراوه‌کان و بینه‌رانی دهره‌وه‌ی ولات به‌ ئامانجی پێدانی زانیاری و هه‌و‌ال و داتا‌کانیان، به‌تایبه‌تی ئەوانه‌ی کاریگه‌رییان له‌سه‌ر ناوبانگی رێکخراوه‌که هه‌یه.

۴. کارگێری: ئەمەش واتای پێشکه‌شکردنی خزمه‌تگوزاری به‌ باقی به‌شه‌کانی تر و هاوکاریکردن‌یان بۆ ئەنجامدانی ئەرکه‌کانیان که پەيوەندیان به‌ خه‌لکه‌وه هه‌یه، هه‌روه‌ها پەيوەندی به‌ کاروباری فه‌رمانبه‌رانه‌وه هه‌یه له‌به‌شی پەيوەندییه گشتیه‌کان.

۵. به‌ره‌مه‌پێنان: ئەم ئەرکه نوێنه‌رایه‌تی ده‌کریت له‌به‌ره‌مه‌پێنای فیلمه‌ سینهمايیه‌کانکه ئاراسته‌ی گشتی ده‌کریت سه‌باره‌ت به‌ کوالیتی به‌ره‌می رێکخراوه‌که و چالاکییه‌کانی و شوێن و توانا‌کانی، هه‌روه‌ها به‌ره‌مه‌پێنای فیلمی ئاراسته‌کراو بۆ کارمه‌ندانی رێکخراوه‌که به‌مه‌به‌ستی ئەوه‌ی ئاگاداریان بکه‌نه‌وه له کاروباری رێکخراوه‌کانیان. پێویسته ئاماژه به‌وه بکری‌ت که چه‌ند رێباز هه‌یه که له رێگه‌یانه‌وه پەيوەندییه گشتیه‌کان ده‌توانن یارمه‌تی به‌رپه‌وه‌بردن ب‌دات بۆ چاره‌سه‌رکردنی کێشه‌کانی و به‌ده‌ست هێنای قازانج، له‌وانه:

أ. زیادکردنی ورده‌کاری ناوی به‌ره‌مه‌که بۆ بنیاتنای ناوبانگیکی باش، ئەمەش ده‌بێته‌ هۆی دروستبوونی به‌ره‌م، ئەمەش به‌ واتای گواستنه‌وه‌ی هه‌وله‌کانی پەيوەندییه گشتیه‌کانه بۆ ک‌ریاران، کاتیک ک‌ریاران له بازاردان بۆ ک‌رین، پێویسته رێکخراوه‌کان د‌ل‌نیابن له‌وه‌ی که به‌ره‌مه‌کانیان ر‌ه‌چاوکردنی گونجاو وه‌رده‌گرن.

ب- دامه‌زراندنی وینه‌یه‌کی ده‌روونی رێکخراو وه‌ک رێکخراوی KF ، یان له‌ ر‌وی سه‌رکرده‌یه‌تییه‌وه له‌ سه‌له‌که‌دا ، له‌رێگه‌ی به‌کارهێنای فیلمی زانستی و به‌ستنی کۆنگره‌ی ر‌وژنامه‌وانی .

ج- به‌شداریکردن له‌ په‌ره‌پێدان و فراوانکردنی بازاره‌کان و به‌ده‌سته‌پێنای قبولکردنی کۆمه‌لایه‌تی .

د- زالبون به سەر بۆچوونه مشتومراوییهکان سەبارەت بە ریکخراوەکە کە لە ئەنجامی تینەگەشتنی خەلکەوێ لێی دروست دەبن ، لەکۆتاییدا پێویستە ئاماژە بەو بکریت کە پێناسە نەکردنی چالاکی پەيوەندییە گشتیەکان لیکەوتتە ی جدی هەیه لەوانە (سەیرکردنی چالاکیەکانی پەيوەندییە گشتیەکان وەک کاری هەر تاکیک لە ریکخراوەکەدا و هەر بۆیەش پێوسیستی بەکەسانی پەسپۆر نیە بۆ ئەنجامدانی ئەم ئەرکە) نەبوونی سنوری دابەشکردن بۆ بواری زانستی کارەکە دەبیتە هۆی سەریەککەوتن و جیاوازی نێوان پەيوەندییە گشتیەکان و ئەرکەکانی دیکە ی ناو ریکخراوەکە ، کە لە ئەنجامدا چەندین ناکوکی ریکخراوەیی لێدەکەوێتەو ئەوان و چەندین چالاکی تر، وەک ریکلام و بانگەشەکردن ، کە لە ئەنجامدا ناکوکی لەنێوان بەشی پەيوەندییە گشتیەکان و بەشەکانی دیکەدا زیاد دەکات لەسەر مافی هەر بەشیک بۆ کاریگەری و کۆنترۆڵکردنی ئەو چالاکییانە. (ئوسامە، ئەلنەخار، ٢٠٠٦، ل ١٩)

پایەکانی پەيوەندییە گشتیەکان

پەيوەندییە گشتیەکان لەسەر کۆمەلێک پایە دەمەزراوہ :

- ١- لەنێوان دوو لایەندا بوونی هەیه، هەردوو لایەنی کاریگەر و کاریگەر لەیەک کاتدا و بەو پێیەش بە دینامیزم و زیندوویی و کاریگەری بەهیزی تایبەتمەندە .
- ٢- پەيوەندیی گشتی تەنها لەیەک جۆر چالاکیدا سنوردار نیە، بەلکو بواری بەکارهێنانی فراوانتر دەبیت و هەموو جۆرە چالاکییەکی گشتی و تایبەت لەهەموو بواریەکانی بازرگانی و پیشەسازی و کشتوکالی و تەندروستی و کۆمەلایەتی دەگریتەوہ .
- ٣- پەيوەندیی گشتی لەسەر بنەمای ئەخلاق ی پروون دامەزراوہ، ئامانجی دروستکردنی متمانەیه لەنێوان خەلک و کار بۆ پەرەپێدانی ریزگرتنی یەکتەری نێوان هەردوولا دەکات .

۴- په یوه نډییه گشتیه کان فلسفه فیه که ده گریته وه که له ناوهر وړکدا داننان به به ها مروییه کان و ده سلات و گرنګی بیروپایی گشتی .

۵- په یوه نډییه گشتیه کان له سهر بنه مای پایه کومه لایه تیه کان دامه زراون به ئامانجی گه یشتن به یه کگرتوی و یه کړیزی نیوان دامه زراوه که . وه هه واداره کانی (به نان ، ۲۰۰۲ ، ل ۲۶)

بواره کانی په یوه نډییه گشتیه کان

چند بواریکی سهره کی کارپیکردنی په یوه نډییه گشتیه کان هه یه ، گرنګترینیان له خواره وه ئامازه یان پیده که یین:

۱- مهیدانی سیاسی له ئاستی پروداوه سیاسییه کان و سیاسه تمه داران و گروه فشاره کانه ، به تایبه تی له و ولاتانه ی که سیسته میکی ویرانکر ده گرنه بهر ، جا چ حزنیکی ده سلاتدار بیت یان چند لایه نیکی سیاسی، لیره په یوه نډییه گشتیه کان له بواره کانی راکیشانی جه ماوهردا گرنګه و کاریگه ریکردن له سهریان به ئامانجی به ده سهینانی پشتیوانی و ده نگه کانیان له هه لېژار دنه کاندایه یوه نډییه گشتیه کان به چالاکیه که ییدا داده نریت و شاره زیان رول ده گپرن وهک په یوه نډییه ک له نیوان سیاسه تمه داران و جه ماوهردا .

۲- بواری وه زارعت و فرمانګه حکومیه کان : له م بواره دا په یوه نډییه گشتیه کان به ولی په روه رده کردن و رینمایی کردنی ئاماده بوانی خوی دودات له ریګه ی پروونکردنه وه و لیکدانه وه بؤ یاسا و ریساکان به ئامانجی سودګه یانندن به خه لک و به مه بهستی به ده سهینانی پشتیوانی خوی بؤ سیاسه ته کان وه یاساکانی حکومت رهنگه په یوه نډییه گشتیه کان باس له هه نډی ده نگو بکات یا ره وایه تی به هه لویستیکی دیارکراو بدن به تیشک خستنه سهر راستییه کانی په یوه ست به م هه لویسته .

۳- بوارى ئىدارەى خۆجىي پەيوەندىيە گىشتىەكان لىرەدا رۆلىكى گىرنگ دەگىپن لەھەموو شتىك كە پەيوەندى بە كاروبارى شارەوانى و ئەنجومەنە ناوخۆيىەكانەوہ هەيە . كە لەلایەن ئەنجومەنى شارەوانى يان ناوخۆيەوہ بەرپۆەدەبرىن .

۴- بوارى دامودەزگا حكومىيەكان : دامودەزگا گىشتىەكان بەدەزگای كارگىرى دادەنرىت كە جۆرىك لە سەربەخۆيى كارگىرى و دارايى بەهرەمەندن ، رۆلى پەيوەندىيە گىشتىەكان لىرەدا هاوشىوہى رۆلى پەيوەندىيە گىشتىەكانە لە كۆمپانىاكانى كەرتى تايبەتدا .

۵- بوارى كەرتى تايبەت و كەرتى تايبەت هەمو دامەزراوہ تايبەتەكان و كۆمپانىا تايبەتەكان و كۆمپانىا دارايىەكان دەگرىتەوہ كە لە سەرانسەرى ولاتدا بلاوبونەتەوہ ، رۆلى پەيوەندىيە گىشتىەكان برىتييە لە دروسكردى پەيوەندىيەكى باش لەگەل بەكاربەران ، فەرمانبەران ، دابىنكەران ، دامەزراوہ دارايىەكان و كۆمەلگا دەبىت راستگوى و داسۆزى بەكاربەترىت بۆ بەدەسەيتانى رەزامەندى .

۶- بوارى تەعاونى بوارى كۆمەلگە تەعاونىەكان لەخۆدەگرىت ، بەھەموو فۆرمەكانىەوہ كە ھەولەدەن بە نرخى تىچوون خزمەتگوزارى پىشكەش بە ئەندامەكانيان بكن و بەبى قازانج ، پەيوەندىيە گىشتىەكان لىرە لەبەدەسەيتانى پالپشتى و رۆلى ئەندامانى ئەو كۆمەلانىە لەخۆ دەگرىت و پىشنگىرىكردى و زانىنى پىداويستىەكانيان سەبارەت بە جۆر و كوالىتى ئەو خزمەتگوزارىانەى كە پىشكەشيان دەكرىت . (محمد ، ۲۰۱۲ ، ل ۲۶)

ئەخلاق لە پەيوەندىيە گىشتىەكاندا

رەخنە لە پەيوەندىيە گىشتىەكان سەبارەت بە چالاكىەكانى زۆر جار ئەو پرسە گىشتىانە دەشيوىنىت كە پىويستە چارەسەر بكرىن رۆونكردەنەوہ و پىتاسەكردىن ھەروەھا ئاراستەى رەخنە دەكات كە ھەندىك لەوانەى ئەم چالاكىيانە ئەنجام دەدەن بە راستگوىي و دەسپاكي تايبەتمەندىن ، ئەوان دەيفرۆشن شارەزايى و خزمەتگوزارىيەكانيان بۆ بەرزترىن نرخە، ھەر پرسىك يان مەبەستىك كە داكۆكيان لىدەكەن

و داواى دهكەن، واتە ھەولە پەرودەكردنى رايى گشتى نادن لەبارەى راستى بارودوۆخى ديارىكراو، بەلكو بەدواى بەرژەوھەندى ئورگانەكەن بۆ كە ئەوان سەربەخوئانن .

ئىمە بەرگرين لە ھەر رەفتارىك كە بىتتە ھوى ئەم مەبەستە، لەوانە وروژاندنى ھەست و سۆز و شىواندن بەھوى راستىكەنەو. ئەم شىوانە شەپۆلىكى رەخنەى گشتى لە پەيوەندىيە گشتىكەن لىكەوتەو، بەشيك لە كارمەندانى پەيوەندىيە گشتىكەن بەو تۆمەتبار كراون كە داکۆكىكارن كە تايبەتمەندن لە كارىگەرى شاراوھداو ھەول دەدن بىروپاى گشتى رازى بكەن بۆ پشتگىرىكردنى كالا و بەرھەم و خزمەتگوزاىيەكەن كە شاىھەنى ئەم پشتىوانىيە نىن . (محمد ، ۲۰۱۲ ، ل ۲۸)

چەمكى وىنەى عەقلى

لىكۆلىنەوھى زانستى شاھىدى زاراوھىك نەبوو كە تويزەران لەسەرى ناكۆك بن و مشتومريان لەسەر كرديت، وەك دەستەواژەى وىنەى عەقلى، ئەمەش زياتر دەگەرپتەو بۆ ئەو ژمارە زۆرەى وەرگىراني عەرەبى كە مامەلەيان لەگەل ئەم دەستەواژەى كردوو، ئەمە جگە لە جياوازى تويزىنەوھەكەن كە مامەلەيان لەگەلدا كردوو ئەو وەك دەروناسى، كۆمەلناسى، سىياسەت، میديا. (۲۰۱۳، ل ۲۲۶)

سەرپراى پيشكەوتنى عەرەبەكەن لەبواری تويزىنەوھى وىنەى عەقلىدا، ژمارەىك كتيب كارىگەريان ھەبوو لە پىناسەكردنى چەمكى وىنەى عەقلى و بلاوكردنەوھى، لەوانە كتيبى پەرەپيدانى وىنەى دامەزراندنى نوسەرى ئەمريكى (لى بريستول)، كە لە سالى ۱۹۶۰ زاینى دا ئاماژەى پىكراو، پيشتر و دواى ئەویش زانا (كىنيس بۆلاندك) لە كتيبى (وینەى دەروونى دا) لە سالى ۱۹۶۱ زاینیدا. (ئەلدولەيمى، ب، ۲۰۱۳، ل ۶۵)

لىكۆلىنەوھى زانستى شاھىدى زاراوھىك نەبوو كە تويزەران لەسەرى ناكۆك بن و مشتومريان لەسەر كرديت ، وەك دەستەواژەى وىنەى عەقلى، ئەمەش زياتر دەگەرپتەو بۆ ئەو ژمارە زۆرەى

وهرگیزانی عهره بی که مامه له یان له گه ل ئەم دەسته واژیه کردوو، ئەمە جگە له جیاوازی تووژینه و ههکان که مامه له یان له گه لدا کردوو، ئەو وهک دهر و ناسی، کۆمه لئاسی، سیاسهت، میدیا. (فالیح، ۲۰۱۳، ل)

وینه ی دهر وونی بریتیه له و کۆمه له تیر و انینه ی که تاک له باره ی شتی که وه دروستی دهکات، یان ئەو تیر و انینه یه که تاک (kotler, ۲۰۰۳, p ۷۲۹) له باره ی ئەو شتانه ی دهر و بهری خۆی پیکده هینیت، کاریگه ری ئەو زانیاریانه ی که له باره یانه وه هه لگراون و تیگه یشتنی خۆی لیان دروست دهکات. (حیجاب، ۲۰۰۷، ل ۱۶۷)

به واتایه کی تر وینه ی عه قلی

هه ندیک له تووژهران پینان وایه وینه ی عه قلی زاواوه یه کی گشتی و هه مه لایه نه یه، به و پینیه ی به واتای وینه ی ره های دهر و نیه که له سه ر بنه مای کاریگه رییه ئاساییه کان سه بارهت به ژیان و مروقه کان و شته کان دامه زراوه، وهک ئەوه یه به مانای به رده وامی و چه قبه ستووی نه بیت، به لکو زیاتر ده توانیت بگوریت و بگوریت. (تاش، ۱۹۸۹، ل ۱۶۶)

له کاتیکدا هه ندیکی تر پینان وایه ئەوه ی مه به ست له وینه که، ئەو تیر و انینه یه که تاک له سه ر که سیکی تر، که سانی دیکه، یان سه بارهت به گروپیک هه یه تی و ئەو ره فتارانه ی که لییه وه ئەنجامی دهن و ناوه روکی ئەم وینانه کاریگه رییه کی قولی له سه ر تاکه که سه که هه یه کارلیک کردن له گه ل که سانی تر. (خه زاعله، ۱۹۹۸، ل ۴۷)

هه ندیکیان وینه ی عه قلی به م شیوه یه پیناسه ده که ن "پروسه یه کی مه عریفی دهر وونی که سه ر چاوه ی کلتوری هه یه، له سه ر بنه مای تیگه یشتنی تاکه کان "هه لبژاردنی راسته وخو و ناراسته وخوی تایبه تمه ندی و سیفه ته کانی بابه تیک، و دروستبونی مه یلی سۆزداری ئەرینی یا نه رینی دهر باره ی، و ئەو ره وته ره فتارانه ی که له چوار چیه یه کۆمه لگه یه کی دیاریکراودا لییه وه دهر ئەنجامی دهن و ئەم تیر و انین و ره وتانه ره نگه جیگه ی خویان بگرن پینماییه کان به شیوه یه کی جیگیرن، ورد یا نادروست. (۲۰۰۴، ل

ئەلدولەيمى وەك بەرھەمى كۆتايى ئەو كارىگەريىە بابەتتيانەى كە تاكەكان يان گروپەكان سەبارەت بە كەسئىكى ديارىكراو دروستى دەكەن پىناسەى دەكات يان سىستەمىك، يان گەلئىكى ديارىكراو يان رەگەزئىكى ديارىكراو، يان ئاسانكارىيەك، يان دامەزراوہيىەك يان رىكخراوئىكى ناوخۆيى، يان نئودەولەتى، يان پىشەيەكى ديارىكراو، يان شتئىكى تر كە دەتوانئىت كارىگەرى لەسەر ژيانى مرؤفئىك ھەبئىت، ئەم كارىگەريانە لە رىگەى راستەوخۆ و ناراستەوخۆو دەست دەبن ئەزمونەكان و، ئەم ئەزمونانە پەيوەستن بە ھەست و ھەلۆئىست و بىروبواوہەرى تاكەكانەوہ و بەبئى گوئيدانە رەوايەتى يان نادروستى ئەو زانياريانەى كەلە پوختەى ئەن ئەزمونانەدا ھاتووہ ، بۆ ھاورپىكانيان، نوئىنەرايەتى واقعئىكى راستگۆ دەكەن كە لە رىگەيەوہ سەيرى دەكەن لەسەر ئەوہى لە دەوروبەرياندايە، و لەسەر بنەماى لەو شتە تئىبگەن يان قەدرى بزائىن. (ئەلدولەيمى ، ۲۰۱۱ ، ل ۸۳-۸۴)

عەبدولھەكىم مستەفا پئى وايە وئىنەى عەقلى ئەو وئىنەيەيە كە تاكەكان لەسەر شتئىك دروستى دەكەن، پشت بە ئەنجام و ئەزمونەكان دەبەستن كەلەسەر بنەماى زانيارى ناراست دروست دەبن، دلئايە كە نوئىنەرايەتى واقعى راستى ھاوہلەكانى ناكات، ئەوہندەى و ھەمەكانە كە پئى دەژئىن ئەوانەى وا خەيال دەكەن كە راستىن، ئەوہ نوئىنەرايەتى واقعئىك دەكات بۆئەوان نەك واقع. (مستەفا ، ۲۰۱۳ ، ل ۲۸۷)

بۆلاندك وەك دەرئەنجامى ھەموو ئەزمونى رابردووى خاوەن وئىنەى دەرونى لە لەدايەكبونىەوہ يان تەنانەت پئىش ئەوہش پئىناسەى دەكات و دواتر كەسەكە دەست دەكات بە ھەستکردن بەخۆى وەك جەستەيەك لە ناوہراستى جىھانى شتەكاندا و ئەمەش ئەو سەرھتاي ئەو تئىگەيشتنەى كە دەتوانئىت وەك تئىگەيشتن وەسف بكرئىت. (ئەلدولەيمى، ب، ۲۰۱۳، ل ۶۵)

تایبەتمەندی وینە دەروونیهکان

گرنگترین تایبەتمەندیەکانی وینە دەرونی دەتوانرێت بەم شیوەیە کورت بکریتهوه: (نادا، ۲۰۰۴،

ل ۲۹-۳۱)

وینە پرۆسەیهکی دینامیکی و کارلیککەرانهیه که به چه نەدین قوناغدا تێدەپەرێت هەر قوناغیک کاریگەری لەسەر ئەو هیه که پیش خۆی و کاریگەری لەسەر ئەو هیه بەدوایدا دێت، هەر وه ها پرەسەندن و گۆران و چەندین شیوه و فۆرمی جیاوازی ههیه. ئەم پرۆسەیه مەعریفییه، واتە بە قوناغەکاندا تێدەپەرێت پرۆسەیه مەعریفی وهک تینگەیشتن، تینگەیشتن و بیرهینانه وه.. ملکه چی ئەو گۆراو و هۆکارانه که پرۆسەیه مەعریفی که وتونه ته ژیر کاریگەرییه وه یان لەم پرۆسەیه له پووی دەرونیه وه کاریگەری لەسەر ه ؟ به هۆی ئەو هیه پرۆسەیه ناوخۆین، جگه له رهههنده مەعریفییهکانیان، رهههندی سۆزداریان ههیه، ئەمە سەرمج راکیشە، پرۆسەیه که رێژەیی و رێژەیییه؛ واتە له بابەتیکه وه بۆ بابەتیکه تر دەگۆرێت، و تایبەتمەندی جیگیری نیه. ئەم پرۆسەیه له .. چوارچۆیهیهکی کلتوری تایبەت؛ واتە پرۆسەیه عەقڵی له بۆشاییدا سەرهلاندات، بەلکو له ژیر کاریگەری هەموو هەلومەرجەکانی دەورو بەریدایه، تایبەتمەندیەکان وینە که له گۆراندايه؛ واتە رەنگه هەندیکیان جیگیربن و هەندیکه تریش جیگیر نه بن ، هەر وهک ئەم تیروانین و رەوتانه له وانیه ئەو رەفتارانەیه وینە که پیکدههینن له هەندیک حالەتدا ورد بن، هەندیکه دیکهش رەنگه شیواوی و هەله بن، واتە ... هەمیشە بهیهک وینە نایەت، پیکهاتهیه سێیهمی وینە که له چوارچۆیهیهکی کۆمهلايه تی دیاریکراودا کار دهکات، بهو پێیهی وینە که له .. کۆمهلگا تێیدا بوونی ههیه، و به پێی تایبەتمەندی و تایبەتمەندی هەر کۆمهلهگه یه کدا دهگۆرێت .

گرنگی وینەى عەقلی

گرنگیدان بە وینەى عەقلی لە وەو سەرھەلدا، کە بڕیارە مەرقەکان وینەى دروستى شتەکانیان ھەبیت گەورە، وینەى عەرەب و ئیسرائیل لەنیو گەلی ئەمریکادا لە ئەنجامی ئەو پۆلەى کە ئامرازەکانی پەيوەندیکردن دەگێژن دروست بوو جەماوەر لە ویلایەتە یەكگرتووەکانی ئەمریکا، و لە ئەنجامی ئەو پووداوانەى کە لە ناوچەى عەرەبیدا پویان داو و بەم ئامرازانە گواستراونەتەو؛ چونکە زۆرجار مەرقە مەیلی ئەوێ ھەبیت کە بەو وینانەى کە ھەبیتەى خۆى بچەسپینیت، وەک ئەوێ کۆنە پەرستانە بیت بەرامبەر بەو وینانە و لایەنگری بەرامبەریان بکات و درک بەو دەکات ناوەرپۆکی ئەو پەيامانەى بەرکەوتەى دەبیت لەگەڵ ئەو وینانەى کە دروستى کردون یەكدەگروتنەو و دۆخ ووردەکارىیەکانى لەبیرە کە پشتگیری لەو وینە دەروونیە دەکات کە لە شوینیکدا ھەبیت، کە جیگیر بوو و بوو بە کاریگەریەکی سەرەکی لەسەر قەدرزانی چى ئەوێ دواتر پوودەدات دیدگای ئەو بۆ واقع و خەیاڵکردنیەتى بۆ داھاتوو. (نەجوا، ۱۹۸۳، ل ۱۰-۱۲)

ھەر وەھا بابەتى وینەى عەقلی سەرنجى توێژەرانى لە توێژینەو جیھانى و کارگیری و کۆمەلایەتى و دەروناسیدا بە دەست ھیناوە توێژینەو سیاسى و سیاسىەکان لەو پۆلە سەرەکییە دەکۆلنەو کە وینەى دەروونی دەگێژیت لە کاریگەریکردن لەسەر بوارەکانى گرنگى ئەم توێژینەو ھەیانە و ئەو پۆلە کاریگەرەى کە لە رەفتار و بڕیار و ژيانى پۆزانەماندا دەگێژیت بەبى ئەوێ ھەست بە کاریگەرییە نیمچە ریکوپیئەکانى بکەین لەسەرمان بەرپۆبەردنى ژيانمان. (الدیسۆکی، ۲۰۰۵، ل ۲۹)

وینەى عەقلی بەرامبەر بە ریکخراوەکان لە رینگەى کاریگەری لەسەر رایی گشتى زال بەرامبەر بە لایەنە جۆراو جۆرەکانى پەيوەست بە ریکخراوەکە گرنگیەکی تاییەت بە دەست دەھینیت، وینە لە رینگەى ئەنجامدانى ئەرکە دەروونی و کۆنە لایەتییەکانیەو پۆلی سەرەکی دەبینیت لە پیکھیان و ئاراستەکردنى راي گشتى وەک ئەوێ سەرچاوەى راي گشتیە بۆچوون و ھەلوێست و رەفتارى خەلک. (کوردى، ۲۰۱۱،

ل ۲۱)

لهسەر بنه‌مای په‌یوه‌ندی نیوان وینه‌ی عه‌قلی و دروستبونی رای گشتی کومه‌لگا، پیویسته
رېکخراوه‌کان گرنگی به دیراسه‌کردنی وینه‌ی زالیان بدن له چین وتویژه جیاجیاکانی کومه‌لگه‌دا،
بوئه‌وه‌ی خو‌یان بؤدوخیک ئاماده بکه‌ن به خولقانی ئه‌رینی وینه‌ی ده‌رونی ئه‌م رېکخراوانه که گه‌ره‌نتی
بونی بیرو‌رای گشتی ده‌که‌ن له‌سەر بنه‌مای ستراتیژی گونجاو بؤ پرس و هه‌لو‌یسته‌کانیان، وه پشتیوان
له کورد. (، ۲۰۱۱، ل ۲۱)

جۆره‌کانی وینه‌ی ده‌رونی (نه‌جوا - ۱۹۸۳ ، ل ۱)

- ۱- وینه‌ی ئاوینه‌یی: ئه‌و وینه‌یه‌یه که دامه‌زراوه‌که له رېگه‌یه‌وه خوی ده‌بینیت .
  - ۲- وینه‌ی ئیستا: ئه‌وه ئه‌وه‌یه که ئه‌وانی تر چۆن ئه‌و دامه‌زراوه‌یه ده‌بینن .
  - ۳- وینه‌ی خوازراو: ئه‌وه ئه‌وه‌یه که دامه‌زراوه‌که ده‌یه‌ویت له میشکی جه‌ماوه‌ردا بؤخوی بیت .
  - ۴- وینه‌ی گونجاو: باشترین وینه‌یه که ده‌توانریت به‌ده‌ستبه‌ئیریت ئه‌گه‌ر کئیرکی دامه‌زراوه‌کانی دیکه
و هه‌وله‌کانیان بؤ کاریگه‌ریکردن له‌سەر جه‌ماوه‌ر له‌به‌رچاو بگیریت .
- یه‌که‌م : وینه‌کان وه‌ک کۆپیه‌کی ده‌روونی هه‌سته‌کان (بینین ، بیستن ، بۆنکردن ، ده‌ردراوه‌کان ، توانا
سروشتی و پۆحیه‌کان ، هه‌روه‌ها خه‌یالی نا‌ئاگایش ده‌گریته‌وه).
- دووه‌م: وینه‌ی عه‌قلی وه‌ک چۆن ناوبژیوانی هانده‌ره له دونیای ده‌ره‌کییه‌وه له‌لایه‌ک و وه‌لامدانه‌وه له
لایه‌کی تره‌وه، لیره‌دا وینه‌ی عه‌قلی پیکه‌اته‌یه‌کی گریمانیه‌یه که له‌ئه‌نجامی ئه‌و راستیه‌وه دیت که هاتنه
ژووره‌وه ده‌رونیه‌کان (هانده‌ره‌کان) جیاوازن له ده‌رچوونه‌کان (وه‌لامه‌کان) .
- سینیه‌م: وینه‌ی عه‌قلی وه‌ک (هه‌ستی ره‌فتار و هه‌سته وروژینراوه‌کان) واته ئه‌وانه‌ی که له‌غیابی هه‌یچ
کاریگه‌رییه‌ک جگه له وینه‌ی عه‌قلی پووده‌ده‌ن، به‌م پیه‌ی وینه‌ی عه‌قلی له عه‌قلدا دروست ده‌بیت و پۆلین

دەكریت بۇ پۆلینكردن و جۆرهكان، فرە و جیاوازن بەپیی سەرچاوهكانی دروستبونیان و بەپیی ئەو تایبەتمەندی و تایبەتمەندیانەى كه له سەرى بنیات نراون. (باقر ۲۰۱۴، ل ۵۹)

ئەو ھۆكارانەى كارىگەریمان لەسەر دروستبونى وینەى دەروونى ھەیه

میدیا گرنگترین ئەو كه نالانەن كه بەشدارن له دارشتن و پیکهیتانی وینەى دەروونى له میشتكى مرۆفەكاندا میدیا گرنگىهكى زۆرى ھەیه له دروسکردنى وینەى دەروونى له ژيانى ھاوچەرخماندا بەھوى بلاوبونەھوى بەرفراوان و توانای گەورەى سەرسامکردن و ڕاکیشانى، بەتایبەتى دواى بلاوبونەھوى مانگە دەستكردهكان و فرەى كه نالە مانگە دەستكردهكان، بلاوبونەھوى سەرسورھینەرى وینەكه له جیهاندا تیروانینی ئیمەى بۇ گۆرى و تیگەیشتمان فراوانتر كرد له وەى كه شایەنى سەیرکردنى چییە، جگە له وەش وینەكه پیمان بەخشی ئەو ھەستەى كه دەتوانین جیهان له میشتكماندا وەك سیستەمىكى وینە له باوەش بگرین. (الشترى، ۲۰۱۳، ل ۱۲۱)

زۆر ھۆكار ھەن كه كارىگەریمان لەسەر دروستبونى وینەى دەروونى مرۆف ھەیه، دیارترینیان بریتین له بنەمالە و دامەزراوه پەروەردەى و فیركارییەكان، و زانست و بەرھەمھیتانی رۆشنییری، جگە له میدیا جۆراوجۆرهكان، كه زیاتر رۆلى پەيوەندىکردن دەگێرن كارىگەر و مەترسیدار بەتایبەتى دواى ئەو پيشكەوتنە گەورەى تەكنەلۆژیای زانیارى، و ئەو گەشەکردنە گەورەى كه له دروستکردنى پەيامى میدیادا پوویداوه، كه بونەتە گرنگترین ئامرازى گەیاندى وینە و بۆچون و بیروكە و بەھیزکردنى ئەو وینانەى كه لەئىستاوە تیییدا بونیان ھەیه لەرێگەى لیکۆلینەوه و لیکۆلینەوهكانەوه دەرکەوتوہ كه له ۷۰% ى ئەو وینانەى كه تاك لەسەر جیهانەكهى دروستى دەكات له ئامرازەكانى پەيوەندىکردنەوه وەرگىراون كه مامەلەى له گەل دەكات . (مستەفا، ۲۰۱۳، ل ۲۹۴)

ئەنجامى توپتۇرۇش ۋە ھەكە

پەيۋەندىيە گىشتىيەكان بەشىكى گىرنگە لە باشتركردى وىنەى دەرونى گەشتىياران بەكاركردىن بۇ بەرزكردىنەۋەى پەيۋەندى و پەيۋەندى لەگەل خەلك و بنىاتتانى متمانەى خۇى، ئەگەر وىنەى دەرونى گەشتىيار نەرىنى بىت، پەيۋەندىيەكان دەتوانن كار بكن بۇگۇرپىنى ئەمە ، جەماۋەر چەند ھەنگاۋىك دەنەت، لەۋانە:

۱- شىكردىنەۋەى دۇخى ئىستا و دەستىنشانكردى ئەۋ ھۇكارانەى كە بونەتە ھۇى تىكچۈۋى وىنەى دەرونى گەشتىيار .

۲- دىارىكردىنى ئامانچ و كاركردىن بۇ دارشتنى پلانك بۇ پەيۋەندىكردىن لەگەل ئەم ئامادەبۋانە .

۳- كاركردىن بۇ دروستكردىنى پەيۋەندى درىژخايەن لەگەل مىدىا و كارىگەرەكان و بەكاربەران و ئەۋانى تر، خەلك بەپىدانى زانىارى بەسۋد و پەيۋەندىكردىن بەشىۋەيەكى جىاۋاز و كارىگەر .

۴- كاركردىن بۇباشتركردىنى ناۋبانكى ھۆتىلەكە بە پىشكەشكردىنى خزمەتگۈزارى و بەرھەمى كۋالىتى بەرز تەركىز لەسەر رازىكردىنى گەشتىياران و دابىنكردىنى پىداۋىستىيەكانىان .

۵- بەكورتى دەتۋانىن بلىين پەيۋەندى گىشتى كار بۇ دروستكردىنى وىنەيەكى دەرونى ئەرىنى بۇ گەشتىياران دەكات، ۋە پەيۋەندى كارىگەر و بەردەۋام لەگەل گەشتىياران و دروستكردىنى متمانە، كە يارمەتيدەرە بۇ چەسپاندىنى پەيۋەندىيەكان و كارىگەرى ئەرىنى لەسەر ئەنجامەكان.

سەرچاوهكان

- ۱- ئەلدوله يمی ، عبدولرەزاق محمد (۲۰۱۱) پەيوەندییە گشتیەکان لە داواکارییەکاندا ، عەممان ، دەزگای چاپ و بلاوکردنەوہی جەریر وە دابەشکردن .
- ۲- ئەلدوله يمی ، عەبدولرەزاق محمد (۲۰۱۳) پەيوەندییە گشتیەکان و جیھانگیری ، چاپی یەکەم ، عەممان ، دەزگای چاپ و بلاوکردنەوہ و دابەشکردنی جەریر ، عەممان ۲..
- ۳- ئوسامە کامیل ، محمد ئەلسیرافی ، (۲۰۰۶) بەشی پەيوەندییە گشتیە جیھانییەکان بۆ کاروباری زانکۆ
- ۴- تاش عەبدولقادر ، سترینۆ تاپپی ئیسلام و عەرەب لە ئاویئەھی میدیای پۆژئاوادا ، کۆمپانیای الدارا ئینتەرنەشنال ، ریاز ، ۱۹۸۹-۱۴۰۹ کۆچی .
- ۵- حیجاب، محمد مونیر ، بنەماکانی رایی گشتی ، دار الفجر بۆ چاپ و بلاوکردنەوہ ، میسر ۲۰۰۷ ی زاینی .
- ۶- شەمی لوبنان تەلەفۆن (۲۰۰۲) پەيوەندییە گشتیەکان ، دار الیہ زووری زانستی
- ۷- عەبدولحەمید، محمد (۲۰۰۴)، تیۆرەکانی میدیا و رەوتی کاریگەری، چاپی سنیەم، قاهیرە: جیھانی کتیبەکان، خەزاعلە، عەبدولعەزیز، چەمک و رەھەندەکانی پۆلیسی کۆمەلگا: چاپی یەکەم، سەنتەری خویندن و ئەکادیمیای راھیتان نايف زانستە عەرەبیەکان ۱۹۹۸ ز.
- ۸- کوردی، ئەحمەد ئەلسەدید تەھا، بەرپۆبردنی ویئەھی دەروونی ریکخراوەکان لە چوارچیۆھی و اوعی بەرپرسیاریتی کۆمەلایەتی ، زانکۆی بنھا ، میسر ، سالی ۲۰۱۱ ی زاینی.
- ۹- محمد ئەحمەد حسی (۲۰۱۳) ، بنەماکان لە پەيوەندییە گشتیەکان دا، تیۆرەکان و بەکارھێنانەکان، چاپی یەکەم .

۱۰- مستهفا عهبدولکه ریم خلیل، وینهی دهروونی و کهمپینه کانی په یوه نډییه گشتیه کان، چاپی یه کهم ،
دهزگای چاپ و په خشی عه ره بی و دابه شکردن، قاهره ، ۲۰۱۳ .

۱۱- نهجوه، په یوه نډییه گشتیه کانی عه لی و وینهی دهروونی، چاپی یه کهم، عه لام نه لکوتوب، قاهره ۱۹۸۳
ی زاینی.